

*Ольга Кучма,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри трудового права та
права соціального забезпечення*

Регрес та суброгація у проєкті Закону України «Про страхування»

29.03.2021 року за №5315 у Верховній Раді України зареєстровано проєкт Закону «Про страхування» (далі – проєкт), який містить таку статтю: «**Стаття 109.** Перехід до страховика прав страхувальника щодо особи, відповідальної за заподіяні збитки

1. Страховик, який здійснив страхову виплату за договором страхування, має право зворотної вимоги (регресу) до особи, винної за завдану шкоду, у розмірі здійсненої страхової виплати та розміру інших, пов'язаних із нею, фактичних витрат.

2. Якщо договором страхування майна не передбачено інше, до страховика, що здійснив страхову виплату, в межах такої виплати переходить право вимоги (суброгація), яке страхувальник або інша особа, визначена договором страхування або законом, що одержала страхову виплату, має до особи, відповідальної за заподіяний збиток.»

Запропоновані зміни у врегулюванні регресних та суброгаційних вимог є досить дискусійними з огляду на наступне.

У першій частині статті 109 проєкту зазначено про договір страхування без конкретизації виду страхування, тобто норма частини першої статті 109 поширює свою дію на правовідносини, які виникають із будь-яких договорів страхування.

Відповідно до чинного законодавства є страхування трьох видів: особисте страхування, страхування майна та страхування відповідальності. Крім цього, є класифікація страхування на обов'язкове та добровільне. Умови обов'язкового страхування є імперативними, більшість умов закріплена у нормативно-правових актах, і для конкретного виду страхування у спеціальному законі може бути

інший підхід до реалізації права регресу. Так, у Законі України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» визначено право регресу страховика після виплати страхового відшкодування до страхувальника чи водія забезпеченого транспортного засобу, який спричинив ДТП, тільки у випадках, визначених статтею 38 даного Закону. Згаданий Закон містить норму «...якщо норми цього Закону передбачають інше, ніж положення інших актів цивільного законодавства України, то застосовуються норми цього Закону». Проте, не у кожному нормативно-правовому акті, який регулює питання страхування певного виду є така конкретна норма, що може створювати дискусії щодо пріоритетності норм з огляду на спеціальність норми, часу прийняття тощо.

Страхування цивільної відповідальності спрямоване на захист майнових прав страхувальника у разі настання його відповідальності перед третіми особами, і передбачити право страховика після здійснення страхової виплати у всіх випадках пред'являти регрес до свого клієнта, який буде винуватий за завдану шкоду, нівелює такий вид страхування як страхування відповідальності.

Тому необхідно уточнити статтю 109 проєкту словосполученням «якщо інше не визначено законодавством, яке регулює страхові відносини певного виду чи договором страхування».

Також у проєкті є суперечність між частинами першою та другою статті 109. Виходячи із запропонованої редакції статті 109 незрозуміло коли у страховика по договору майнового страхування після здійснення страхової виплати, на думку законодавця, виникає право регресу, а коли право суброгації. Суброгація та регрес є різними правовими категоріями, що впливає на правовідносини та юридичні наслідки, про що неодноразово зазначалось і у наукових працях і у позиціях Верховного Суду.

Тому варто у даній статті проєкту чітко визначити, що регрес не стосується договорів майнового страхування, прямо про це зазначивши у першій частині статті 109 («крім договорів майнового страхування»).

Також дискусійна новація (порівняно з нинішньою нормою ст. 27 Закону України «Про страхування» та ст.993 Цивільного кодексу України) частини

другої статті 109 проєкту - «...Якщо договором страхування майна не передбачено інше...». Суброгація – це, по суті, заміна кредитора у зобов'язанні (коли до страховика після виплати страхового відшкодування переходить право страхувальника-«первісного кредитора» вимагати від відповідального за збитки-«боржника» відшкодувати збитки), крім того, страхова виплата не передбачає прибутку, тому досить спірна доцільність передбачати на рівні закону можливість обмежити перехід права вимоги (суброгацію) у договорі страхування майна.

У проєкті також передбачено внесення змін до статті 993 Цивільного кодексу України, яким регулюється перехід права вимоги за договорами майнового страхування (у статті 993 слова «виплатив страхове відшкодування» замінити словами «здійснив страхову виплату (відшкодування)», слова «майнового страхування» замінити словами «страхування майна», а слова «одержала страхове відшкодування» замінити словами «одержала страхову виплату (відшкодування)»). Проте такі зміни не усунули суперечність між проєктом та Цивільним кодексом України. Доцільно статтю 109 проєкту і статтю 993 Цивільного кодексу України викласти у тотожній редакції.

Проєкт містить і інші положення, які можуть бути предметом подальших наукових досліджень.